

ZORA TAVČAR: KO SE PTIČKI PREBUDE

Zora Tavčar: *Ko se ptički prebude. Pesmi za otroke in otroške duše. Ilustr. Magda Tavčar. Trst: Mladika, 2001*

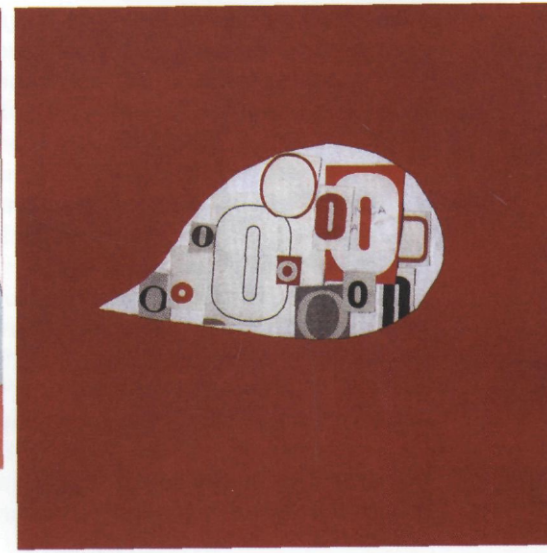
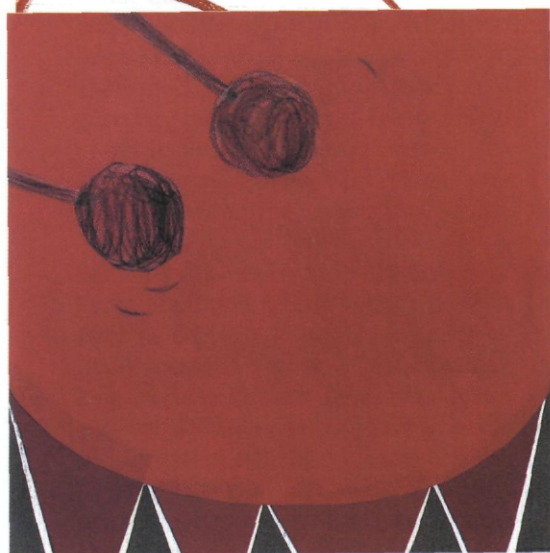
Pesniška zbirka Zore Tavčar *Ko se ptički prebude*, s podnaslovom *Pesmi za otroke in otroške duše*, je kljub dolgoletnemu avtoričinemu delovanju na različnih področjih literature knjižni prvenec po dveh plateh: je njena prva knjiga za otroke in prva knjiga pesmi. Doslej so ji izšle knjige le kot prozaiстки in kot esejistki, besedila za slikanice, povestice ter radijske igrice za otroke pa so ostale raztresene zunaj knjižnih izdaj. Knjiga *Ko se ptički prebude* v resnici torej ni nekaj izjemnega v njenem opusu in Zora Tavčar ni novo ime v okviru slovenske mladinske književnosti, vendar je šele ob tej knjigi mogoče natančneje premisliti, kakšne so temeljne značilnosti njenega pisanja za otroke. Tudi pesmi je pisala že prej, pravzaprav je z njimi začela svojo ustvarjalno pot. Takrat je pisala pesmi za odrasle, predvsem osebne izpovedi. Niso sicer izšle v samostojni zbirki, bile pa so ji šola za pesniško izražanje.

Ko zdaj jemljemo v roke njeno novo knjigo, od prvih strani naprej čutimo, da Zora Tavčar tokrat ni prvič oblikovala verzov. Ritem, ki ni monoton in se spreminja od pesmi do pesmi, včasih pa tudi v okviru ene same pesmi, je tekoč, speven in se ne drži togo določenih metričnih obrazcev. Tudi razvrstitve verzov v kitice so različne, od trivrstičnic in štirivrstičnic do krajših ali daljših verznihih sklopov, nekatere pesmi pa so napisane kot nerazčlenjene enote. Pesmi se razločujejo tudi po dolžini, od osmih verzov do štiri strani obsegajoče zgodbe v verzih. Rime, ki sooblikujejo ritmično zvočne enote pesniškega besedila, so razporejene od zaporednih, prestopnih in pretrganihi rim, te so najpogostejše, pa

do svobodnejše razvrščenih glasovnih sozvočij. Variiranje ritma in rim ter drugih izraznih sredstev, s katerimi je dosežena zvočnost posameznih verzov in celih pesmi, pri čemer še posebej izstopajo onomatopoiije, prinašajo v to poezijo zvočno lahko in jezikovno poigravanje. Jezik ostaja v okviru knjižne slovenščine, a je tuintam obogaten z narečno besedo ali izrazom, ki je povezan s pridobitvami sodobnega tehnološkega razvoja. Avtoričina želja, ki jo je izrekla v enem od pogovorov, je bila, da bi njene pesmi otrokom, ki ne živijo v samoslovenskem okolju, poleg drugega pomagale bogatiti in utrjevati znanje materinščine.

Tematika in motivika pesmi je pestra. Osnovno tematsko raznolikost knjige razkriva že razporeditev pesmi v posamezne razdelke, ki jih je sedem: *V svetu igrača*, *Nočne pesmice*, *Pesmi pomladnega travnika*, *Ptičje pesmi*, *Pesmi o kokoškah*, *Čarovnice in strahovi* in *Iz kuhinje*. Vseh pesemskih besedil je v zbirki devetindvajset, trideseti tekst je ponovitev zadnje izmed *Ptičjih pesmi*, ki je uporabljena kot uvodni akord na začetku.

Če bi sklepali samo po naslovih posameznih razdelkov, bi za prvih pet lahko domnevali, da so tematsko in motivno blizu splošno uveljavljeni slovenski otroški poeziji. Toda prvi razdelek ne govori o otroških igračah, kakor so bile še do nedavnega splošno priljubljene, temveč najdemo med njimi sodobne novosti. Medo v prvi pesmi ni samo plišasta igračka, temveč je elektronska igračka, Medo iz atomske ère, in prav zaradi posebnih lastnosti in sposobnosti je tudi strog poglavar, ki ga je treba ubogati. V pesmi *Elektronski Medo* je potemtakem na prikrit način izrečen avtoričin strah pred tem, da bo nad doživljanjem človeka prevladala brezosebna tehnika. Blížja

Ilustracije Andreje Borin

ustaljenemu prikazovanju otrokovega odnosa do igrač je pripoved o rdeči žogi v pesmi *Paradajzek* in opis lutke-pajaca v pesmi *Možiček Mirnostojko*. Prva pesem podaja močno razgibanost, doseženo tudi z razgibanim stavčnim valovanjem ob zaporednih vprašanjih in vzključnih stavkih ter onomatopoetskih vzključih. V skladu s tematiko v drugi pesmi, ki govori o skorajda negibnem možičku, je tudi slogovna oblikovanost stavkov dosti bolj umirjena kakor v prvi pesmi. Pesem *Sandi-Cart Formula Ena* govori o dogajanju v sodobni športni areni. Tu otrok, deček Sandi, ki ga ob žogi srečamo že v pesmi *Paradajzek*, prevzame vlogo glavnega junaka in mu njegovo vozilo ni igrača, temveč sredstvo, s katerim doseže svetovno zmago. Epsko razvezana je druga pesem o izjemni vožnji *Skylab – vesoljsko plovilo*. Plovilo je imenovano Sandi Skylab in privzema dvojno podobo: je plovilo na poti v vesolje in hkrati čudežno doživljanje otroka sredi poosebljenih zvezd. A vožnja »v črne temine« zbuja tudi tesnobo in strah. Vse pesmi v prvem razdelku povezuje motiv predstavljanja: v vsaki od njih se glavni lik, poosebljena igrača ali otrok, v prvi osebi predstavi občinstvu. Tak način podajanja snovi je skoraj gotovo privzet iz avtoričinih otroških radijskih iger in omogoča dramatično razgibanost ter zbuja pri otrocih, ki so z besedilom nagovorjeni, občutek neposrednega sodelovanja. Z nagovori v različnih oblikah so grajene tudi druge pesmi v zbirki.

Naslednji razdelek, *Nočne pesmice*, prinaša *Pesem mesečne noči*, *Rusalkino pesem*, *Nočno pesem belega muca* in *Čukovo nočno popevko*, ki učinkujejo lirsko sanjavo, dodani pa sta še dve pesmi o čuku, nočni ptici. Obe, *V šoli učitelja čuka* in *Čukovi nauki*, se z rahlim humorjem dotikata šolskega dogajanja ter storilnostne naravnosti pri vzgoji otrok. Iz obeh besedil je mogoče razbrati avtoričino težnjo po tem, da bi

otrok lahko živel sproščeno, brez pretiranih bremen.

V razdelku *Pesmi pomladnega travnika* se srečamo spet s predstavitevami, naj so to *Metuljček citronček*, *Leska*, *Vetrnica*, *Velikonočnica* ali *Jetrnik*. Oblike predstavljanja so raznovrstne, tematika pa pripomore k idiličnemu vtisu. Pesnica je ob izidu knjige povedala, da je prve otroške pesmi napisala na pobudo sošolca in sovaščana Jakoba Ježa, ki je te verze o vaški idili tudi uglasbil. V pesmi o velikonočnici se zbudi tudi spomin na zvoke ob velikonočnem pritrtkavanju, pri razlagi, zakaj to rožo ponekod imenujejo kosmatinec, pa pesnica poleg puhaste glave poudarja vtis čvrste, moške postave pri tej cvetici. Tako vidimo, da Zora Tavčar kot pesnica za otroke doživlja svet na podoben način kakor otroci: nazorno, plastično, na osnovi vidnih vtisov, pa seveda tudi slušnih vtisov, o čemer poleg drugih izraznih sredstev pričajo zlasti številne onomatopoiije, in vtisov, ki so povezani še z drugimi čuti, predvsem z okusom, kakor govore pesmi o vabljevih poslasticah.

Med tremi *Ptičjimi pesmimi*, *Slavčкова pesem*, *Kosova ženitna pesem* in *Jutranja pesem ptičkov* – ta je uporabljena tudi kot uvodna – izstopa z neobremenjeno šegavostjo kosova samokritična predstavitev, ko zase lahko norčavo pove celo: »za sproti nakradem / da dobro živim.« Sklepna kitica: »Nič se ne skrivaj, / tebe sem mislil! / Pridi, na srček / svoj te bom stisnil!« pa z neposrednostjo in jednatostjo kliče v spomin duhovite napise na lectovih srčkih.

Blizu ljudskemu načinu izražanja so tudi *Pesmi o kokoškah*, naj je to zgovorni *Prodajalec perutnine*, odrezava *Piščančja himna*, rahlo posmehljiva *Pesem domišljavih kokošk* in *Kokošja himna*, ki opis živahnega dogajanja na kokošjem dvoru končuje s trpko sprijaznjenostjo, da »ko pa odslužiš, ostariš, / na tnalno glavo položiš: / koko, koko ...«

Tako izpolniš svojo kokošjo dolžnost. V *Pesmih o kokoškah* je nasploh največ odenkov, ki sprva na humorističen način, na koncu pa s poanto o nujni izpolnitvi dolžnosti izrekajo poudarke, ki se najbolj oddaljujejo od idilike ali idealizirane podobe sveta, kakor jo je mogoče brati v posameznih drugih pesmih.

Tem realistično zvenečim verzom kot navidezno nasprotje sledi razdelek, ki bi tematsko lahko segal na področje nadnaravnega: *Čarovnice in strahovi*. Kar nekam strašljivo zveni začetek pesmi *Čarovnica Rogača se predstavi*, a že v njenem nadaljevanju, *Čarovnica Rogača izda svoj recept*, se grozljivo bitje, »ki otroke já«, preobrazi v ženičko, »ki otroke rada imá« in jim s pravo kuharsko virtuoznostjo speče slastne medenjake. *Mali strah Bavbav* iz starega gradu v mestu Skovirje se predstavi kot majčken »strahek, rahel in plah«, ki pa si rad zmišljuje strašne zgodbe; že štiristo let zaman čaka na otroke, ki bi znali z njim skupaj letati po zraku. To je pesničino povabilo otrokom na domišljjsko potovanje.

Sklepni razdelek *Iz kuhinje* prinaša šaljivo *Kuharčkovo pesem* o dobrih jedcih pa dobrotljivo *Pesem kraške peči* in sanjsko pomirjujočo pesem *Mesec se poslovi*.

Pesmi Zore Tavčar s svojo motivno in tematsko raznolikostjo vedno znova slavijo lepote sveta in vrednost življenja, ki bi ga naj vsaj otroci živeli brezskrbno.

Podobo sveta, kakor je ubesedena v pesmih, je likovno res domiselno, fantazijsko bogato in estetsko privlačno upodobila v svojih barvnih ilustracijah Magda Tavčar. Knjiga, ki je izšla leta 2001 pri Mladiki v Trstu, ustreza otroškemu bralcu tudi po opremi, prikupnih platnicah, trdi vezavi in dobrem papirju; ta je omogočil kvalitetne reprodukcije ilustracij. Pomenski odenki, ki v pesmih presegajo otrokovo dojemljivost, pa so namenjeni odraslemu bralcu, o

čemer govori podnaslov knjige: *Pesmi za otroke in otroške duše*.

Knjigi sta dodani še dve prilogi, plakat *Abeceda se predstavi* in zgoščenska. Na *zgoščenci* je posnetih sedemnajst pesmi iz zbirke in celotna *Abeceda*. Sedem pesmi je uglasbenih. Uglasbil jih je Tulio Možina, večinoma za kitaro in glas, dve tudi za violončelo, poje pa jih razen ene Andrejka Možina, ki je sama uglasbila *Metuljčka citrončka*. *Čukove nauke* poje Aleksij Pregarc. Deset pesmi iz zbirke in celotno *Abecedo* pa berejo člani Radijskega odra: Matejka Peterlin, Marinka Počkaj in Aleksij Pregarc.

Plakat *Abeceda se predstavi* v dvanajstih slikah in z ilustrirano naslovnico ter s končnimi verzii ponazarja v vezani besedi in spremljajočih likovnih upodobitvah črke naše abecede; te so v verzih zapisane, kakor jih beremo, zato soglasnike spremlja črka e: be, ce, če itd. Do vključno črke P so na posameznih slikah združene po tri črke (enkrat le dve), ki so v verzih otroku posredovane predvsem s svojo slušno podobo. Od črke R naprej je besedni opis obsežnejši in se zato na vsaki novi sliki pojavi samo po ena črka (R, T, U, V) ali par črk, S, Š in Z, Ž. Pri črki R je poudarjena njena raba v govoru, pri nekaterih črkah pa predvsem njihova likovna podoba. To je z različnimi domisleki popestrila ilustratorica pesmi v knjigi Magda Tavčar. Ni sicer posebej navedena kot likovna avtorica *Abecede*, a njeno avtorstvo nesporno potrjujejo ilustracije, ki pričajo o roki iste ustvarjalke.

Vse troje skupaj, knjiga pesmi *Ko se ptički prebude*, zgoščenska in plakat *Abeceda se predstavi*, pomeni lep uspeh skupnih prizadevanj avtorjev in sodelavcev iz Trsta ter založbe Mladika, za pesnico Zoro Tavčar pa zgovorno, skladno dopolnitev in hkrati obogatitev njenega dosedanjega knjižnega opusa.

Alenka Glazer